

УДК 379.855:656.2

Р. Г. КОРОБІЙОВА^{1*}

^{1*} Каф. «Управління експлуатаційною роботою», Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, ул. Лазаряна, 2, 49010, м. Дніпропетровськ, Україна, тел. +38 (056) 373 15 70, ел. пошта rgkorobyova@rambler.ru, ORCID 0000-0002-6424-1079

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Індустрія туризму – багатогалузевий виробничий комплекс, який займається відтворенням умов для подорожей і відпочинку. Туризм є однією з найзначніших галузей економіки в світі, а для деяких країн, що розвиваються – основною економічною галуззю. Його частка в світовій торгівлі послугами складає більше 30 %. Враховуючи постійне збільшення кількості подорожуючих туристичний бізнес в Україні має значний потенціал.

У статті проаналізовано розвиток туристичних перевезень залізничним транспортом у світі та Україні. Розглянуто потенціал туристично-рекреаційних об'єктів Закарпатського регіону на прикладі вузькоколіїних залізничних ліній.

Ключові слова: туризм, індустрія туризму, залізничний туризм, транспортні послуги

Вступ

Подорож у вільний час - це один з видів активного відпочинку [1]. Туризм є найбільш ефективним засобом задоволення рекреаційних потреб, оскільки він поєднує різні види рекреаційної діяльності – оздоровлення, пізнання, відновлення продуктивних сил людини.

У сучасному світі туризм відносяться до найбільш потужних і динамічних галузей економіки. Частка туризму серед світового експорту послуг займає – 6 %, що складає 532 млрд. \$. В звіті Всесвітньої туристської організації (UNWTO) [2] відмічається, що кількість туристів безперервно зростає. Міжнародні туристські прибутки зросли з 25 млн. \$ у всьому світі в 1950 році, до 278 млн. \$ в 1980 році, 527 млн. \$ в 1995 році, і 1 133 млн. \$ в 2014 році. Крім того, надходження від міжнародного туризму, зросли з 2 млрд. \$ в 1950 році до 104 млрд. \$ в 1980 році, 415 млрд. \$ в 1995 році, і 1 245 млрд. \$ в 2014 році. Окрім економічного значення туризм спрямований на встановлення взаємовідносин між громадянами різних країн, надаючи великий вплив на розширенні кордонів між людьми різних релігій і культур.

За даними 1998 року [2] з метою відпочинку подорожували 62 % від загального обсягу туристів, професійний інтерес, бізнес становив 18 %, решта – 20 % представлені іншими мотивами: відвідування друзів і родичів, для релігійних та культурних цілей та інші. Туризм за основними цілями поїздки в 2014 році розподілився в наступному порядку: відпочинок, відновлення сил, розваги – 54 % (598 млн.); відвідання друзів, релігія, культура – 27 %; профе-

сійний інтерес, бізнес – 14 %, інші цілі – 6 %. В останні роки спостерігається зростання категорія пасажирів основною метою поїздки яких є паломництво та культура, за рахунок зменшення першої категорії, що свідчить про зміни в характері потоків туристів.

У дослідження [3] проведених для Amadeus глобальною консалтинговою компанією The Future Foundation, визначено шість типів мандрівників, які з'являться в Протягом наступних п'ятнадцяти років до 2030 року:

– *Фанати соціальних мереж* (Social Capital Seekers) будуть планувати відпустку виключно з урахуванням онлайн-аудиторії, в значній мірі ґрунтуючись на туристичних оглядах і рекомендаціях знайомих. Бурхливий розвиток соціальних мереж, заточене під генерування публікацій і «лайків», може сформувати абсолютно новий туристичний сегмент.

– *Шанувальники культурного досвіду* (Cultural Purists) розглядають подорожі як шанс зануритися в чужу, часом навіть викликає дискомфорт, культуру, тоді як насолода відпусткою залежить від автентики досвіду.

– *Прихильники етичних принципів* (Ethical Travellers) будуть планувати поїздки у відповідності з етичними переконаннями, такими як необхідність зниження парникових викидів або поліпшення життя інших людей. Під час відпустки такі мандрівники часто імпровізують або беруть участь у волонтерських проектах, місцевому суспільному розвитку чи діяльності по захисту навколишнього середовища.

– *Шукачі простих рішень* (Simplicity Searchers) виберуть комплексні пропозиції, щоб

уникнути необхідності щось організувати самостійно. Відпустка для цієї категорії туристів – рідкісна можливість відпочити, тому безпека і приємне проведення часу повинні бути гарантовані.

– *Мандрівники по необхідності* (Obligation Meeters) запланують подорож у зв'язку з якоюсь подією або завданням, будь то бізнес-поїздка або відпочинок, і тому будуть обмежені в часі і бюджеті; вони віддадуть перевагу технології, в основі яких лежать алгоритми, які б позбавили від зайвої суєти в поїздки.

– *Мисливці за нагородою* (Reward Hunters) насолоджуються подорожами, сприймаючи їх як якусь нагороду або досвід «must have», який стане ефективним вкладенням коштів, часу та енергії робочих буднів.

Мета

Дослідити розвиток туристичних перевезень залізничним транспортом в Європі та Україні. Розглянути та проаналізувати потенціал туристично-рекреаційних об'єктів Закарпатського регіону на прикладі вузькоколієвих залізничних ліній.

Основний матеріал

Етап перевезення є одним з найважливіших в організації туризму. В даний час мандрівникам доступні різні види транспорту – на близькій відстані вигідно переміщатися або пішки, або на велосипедах. На відстані від 5 до 500 км раціонально використовувати автомобільні види транспорту, від 30 до 1 500 км – приміський, регіональний та міжрегіональний залізничний транспорт, авіація рентабельна на відстанях понад 500 км [4] (рис. 1). Структуру використання туристами різних видів транспорту наведено на рис. 2 [2].

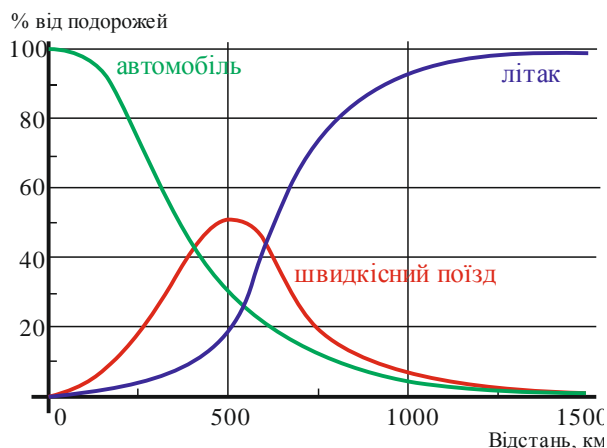

Рис. 1. Порівняння ефективності автомобільних, залізничних та повітряних перевезень

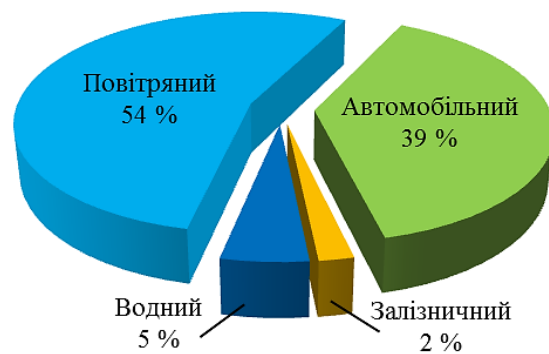

Рис. 2. Структура використання туристами різних видів транспорту

Одним з найбільш зручних засобом сполучення для туристів будь-яких категорій є залізниця, яка дозволяє задовольнити потреби у перевезенні, як індивідуальних туристів на регулярних (графікових) поїздах, так і малі і великі туристичні групи чартерними поїздами. У Європі переміщення між містами на поїзді на 12 % швидше, ніж на літаку [5]. Залізничні вокзали, як правило, розташовані в самому центрі міст, що позбавляє від необхідності в замовленні трансферу. Так само, при подорожі поїздом не потрібно витратити час на реєстрацію. Крім того, в Європі створені «хаби», які дозволяють поєднувати авіаподорожі із залізничним. В даний час таких пересадочних вузлів вже функціонує 14, а до 2030 року запланована впровадження нових «хабів» ще у 37 аеропортах Європи.

У світовій практиці широко використовується організація спеціальних туристично-екскурсійних маршрутів – залізничних турів, при яких рух поїздів здійснюється переважно вночі, туристи проводять ніч в спальних вагонах, а вдень здійснюють екскурсії по туристичних центрах по маршруту прямування поїзда.

З метою популяризації подорожей залізничним транспортом, вивчення потенціалу залізничних перевезень для розвитку туризму і пошуку партнерських відносин між залізницями та іншими транспортними підприємствами (наприклад, поромних операторів) МСЖД веде роботу над проектом TOPRAIL [6]. Проект TOPRAIL пропонує широкий асортимент залізничного продукту для використання при організації туристичної поїздки: починаючи з обслуговування туристів місцевими залізничними лініями; створення туристичного пакету на базі регулярних поїздів; організація чартерних поїздів для спеціальних заходів; управління, туристично-екскурсійними поїздами, розрахованими на багатоденні круїзи, на які подорожують готіві витратити тисячі євро за одну поїздку.

За даними Державної служби статистики України [7] в 2013 році межі країни з туристичною метою перетинало 350 тис. українців, в 2014 році кількість тих, хто їхав відпочити, знизилася до 200 тис. У 2015 році, згідно з дослідженнями міжнародного кадрового порталу «HeadHunter Україна» [8], тільки кожен шостий офісний працівник збирався провести відпустку за кордоном (у 2014 році такі плани були у кожного четвертого). Одночасно кожен другий опитаний скоротив бюджет на відпочинок до 3 000 грн, хоча рік тому ця сума становила 5 000 грн.

Динаміка кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України з 2008 по 2014 роки наведена на рис. 3. За період з 2008 по 2014 рік кількість пасажирів перевезених залізничним транспортом по Україні наведена на рис. 4.

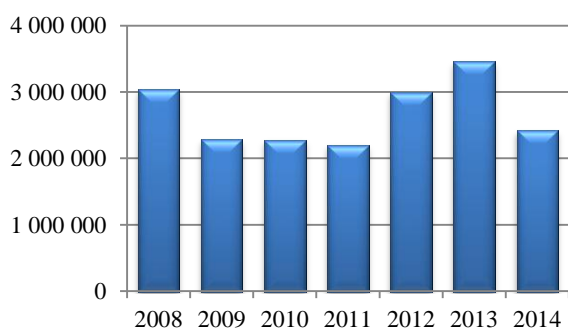

Рис. 3. Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України

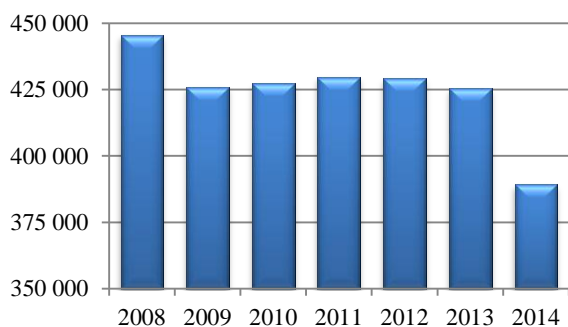

Рис. 4. Кількість пасажирів перевезених залізничним транспортом по Україні

Більшість представників туристичних агентств [5] відзначають, що поки ринок виїзного туризму скорочується, активність туристів усередині країни зростає. І це – позитивний момент на кризовому ринку. При цьому, більшість українців відпочивають всередині країни самостійно, не користуючись послугами туроператорів.

Одним з найефективнішим способом позна-

йомитись з історією своєї держави та народу є екскурсійний туризм, враховуючи, що останнім часом у більшості громадян України зникла можливість подорожувати за межами країни розвиток цього напрямку становиться все більш актуальним. Потенціал України в туристичній сфері використовують не повною мірою. Україна є членом ЮНЕСКО з 12 травня 1954 року. У сфері культури Україна тісно співпрацює із Центром всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у рамках Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 р.) [9]. На сьогодні до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено 936 об'єктів культурної і природної спадщини, які мають виключну універсальну цінність. Серед інших, до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО входять сім українських культурних та природних пам'яток: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими спорудами, Києво-Печерська лавра (внесено у 1990 р.); ансамбль історичного центру м. Львів (1998 р.); пункти геодезичної «Дуги Струве» (2007 р.); Букові праліси Карпат (2007 р.); резиденція Буковинських та Далматинських митрополитів (2011 р.); дерев'яні церкви Карпатського регіону України і Польщі (2013 р.); стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора (2013 р.); Петриківський розпис.

Однак, однією з проблем туризму в Україні – відсутність інфраструктури і низька якість сервісу на місцях. Освоєння туристичних ресурсів України неможливе без розвинутої транспортної мережі, яка відповідає запитам сучасного суспільства. Крім основної функції залізничного транспорту – перевезення – залізниця може активно використовуватися в розважальних цілях. «Поїздки під паром» на ретропоїздах по національним паркам України можуть стати чудовим видом відпочинку для туристів, які більшу частину свого життя проводять в мегаполісі, а поїздки по країні здійснюють в поїздах швидкісних магістралей.

Перспективним напрямом розвитку туризму України є організація подорожі залізницею на вузькоколінійній ділянці на невеликі відстані. Зараз існуючі вузькоколіїні лінії працюють виключно як приміський транспорт. Одна з найдовших існуючих вузькоколіїних залізниць перебуває в Рівненській області на Україні. Залізниця має колію шириною 750 мм; протяжність дороги між Антонівка і Зарічне – 106 км, що робить її однією з найдовших діючих вузькоколіїних ліній в Європі. Ця відстань долається за 4 год. На маршруті діє п'ять станцій і

15 зупиночних пунктів. В адміністративному відношенні входить до складу Львівської залізниці. Орієнтовна дата початку будівництва – 1895 року. В післявоєнні роки по вузькоколії вивозили в основному ліс. Після будівництва ділянки до Зарічного вивозилась продукція місцевих підприємств. В середині 80-х на цьому напрямку щоденно курсували два пасажирських поїзда та чотири вантажних. Пересадка пасажирів з широкої на вузьку колію здійснюється на станції Антонівка, на цій же станції виконується перевантаження вантажів з вагонів широкої у вагони вузької колії, та розташовується пункт технічного обслуговування вагонів і локомотивів.

В післявоєнний час пасажирські поїзди склалися зі пасажирських вагонів Pafawag, що прийшли з Польщі. Згодом ці вагони були замінені на вагони ПВ-40 Деміховського машинобудівельного заводу, які досі знаходяться в експлуатації. Для пасажирського руху використовується тепловоз ТУ2-062. Тепловоз ТУ2-066 знаходиться в неробочому стані і використовується як джерело запчастин.

Рух поїздів здійснюється за допомогою жезлової системи, в якості сигнальних приладів використовуються семафори і один світлофор (вхідний станції Антонівка). Середня швидкість руху становить 26,5 км/год, максимальна швидкість руху – 55 км/год. Вартість проїзду низька для відстані 106 км – 11 грн [10]. Вузькоколія працює кожного дня, крім четверга, та залишається основним найшвидшим і доступним засобом транспортного зв'язку з багатьма населеними пунктами, через які вона проходить. На цьому напрямку в 2012 році була здійснена спроба створити туристичний продукт з навчачою – «Поліський трамвай». Поїзд складався з тепловоза та чотирьох вагончиків. Маршрут його проходив по унікальному залізничному мосту через р. Стир, поблизу с. Млинок Зарічненського району, який є єдиним великим дерев'яним залізничним мостом в Україні. Маршрут руху «Поліського трамвая» наведено на рис. 5.

До складу Львівської залізниці входить ще одна з працюючих вузькоколіюк України – Боржавська вузькоколія на Закарпатті.

Боржавська вузькоколійна залізниця була побудована за часів Австро-Угорщини в 1908 році для потреб лісової промисловості – перевезення деревини з гірських масивів Полонина Боржава та Великий Діл в Закарпатську низовину для подальшого транспортування та переробки. Загальна протяжність залізниці 123 км,

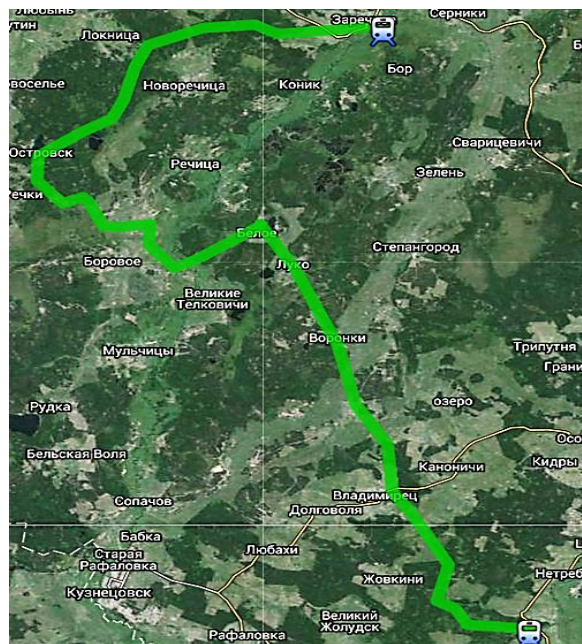

Рис. 5. Маршрут руху «Поліського трамвая»

ширина колії – 750 мм [11]. Починається вона в Берегово, а далі вздовж річки Іршава через міста Хмільник та Іршава йде в Виноградів. На дорозі використовують тільки механічні технічні засоби (стрілочні переводи та семафори) без використання електрики. На сьогоднішній день регулярні пасажирські перевезення залізницею здійснюються на маршруті Виноградів – Хмільник. Пасажирські поїзда складаються з локомотива і декількох (1-4) вагонів. У кожному селі, через яке проходить залізниця, споруджені невеликі станції.

Як вже відмічалось в роботах [12, 13] при організації одноденних екскурсійних турів із метою огляду мальовничих місць Закарпатського регіону доцільно організовувати тури по вузькоколіїних лініях залізниці, які можуть стати основою транспортної інфраструктури туристичного регіону на заході України.

Висновки

Збільшення кількості туристів, бажаючих подорожувати по країні, створює ряд проблем, пов'язаних з їх транспортним обслуговуванням. Розвиток туризму надає значний і багатобічний вплив й на розвиток транспорту. Для якісного розвитку туристичної галузі потрібен розвиток не тільки готельної інфраструктурної, але і транспортної, розвиток матеріально-технічної бази транспорту, удосконалення організації та управління його роботи, системи транспортного обслуговування.

Розвиток туристичних перевезень вимагає інвестування коштів у цей сектор ринку, а не-

стача їх в Укрзалізниці не дозволяє вирішити зазначену проблему. Тому для її вирішення необхідно залучати приватні капітали, які потрібно інвестувати в транспорту інфраструктури та рухомий склад. Тож основним підходом, який необхідно реалізовувати в нашій державі у сфері залізничного туризму, є розвиток ефективного державно-приватного співробітництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Большая советская энциклопедия [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/141798/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>

2. UNWTO Tourism Highlights 2015 Edition [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2015.pdf

3. Amadeus | Let's shape the future of travel [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://amadeus.ru/news/pub.asp?aid=3160>

4. Биржаков, М. Б. Индустрия туризма: Перевозки / М. Б. Биржаков, В. И. Никифоров. Издание третье, переработанное и дополненное. – Санкт-Петербург : Издательский дом Герда, 2007. — 528 с.

5. Журнала «Украинский туризм» [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://mw.com.ua/?oid=3282>

6. Офіційний сайт МСЖД [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.uic.org/>

7. Державна служба статистики України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Р. Г. КОРОБЬЕВА

8. Кадровий портал «HeadHunter Україна» [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://hh.ua>.

9. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [Електрон. ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_089

10. Поліський «трамвай» – подорож із минулого в майбутнє [Електрон. ресурс] – Режим доступу : <https://evshanzillya.wordpress.com/2011/09/25>.

11. Боржавська вузькоколійна залізниця [Електрон. ресурс] – Режим доступу : <http://borzhava-railway.com/ukrainian>.

12. Пшінько, О. М. Перспективи розвитку залізничних туристичних перевезень України / О. М. Пшінько, Д. М. Козаченко, Р. Г. Коробйова // Маркетинг і логістика в системі менеджменту пасажирських перевезень на залізничному транспорті : Мат. IV Міжнар. наук.-практ.- конф. 23-25 вересня 2014 року, м. Одеса. – 2014. – С. 49-50.

13. Пшінько, О. Перспективи розвитку залізничного туризму в Україні / О. Пшінько, Р. Вернигора, Р. Коробйова // Українські залізниці. – 2014. – № 12 (18). – С. 38-42.

Стаття рекомендована до публікації д.т.н., проф. Козаченко Д. М. (Україна)

Надійшла до редколегії 17.11.2015.

Прийнята до друку 18.11.2015.

ПОТЕНЦІАЛ РАЗВИТИЯ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Индустрия туризма – многоотраслевой производственный комплекс, занимающийся воспроизводством условий для путешествий и отдыха. Туризм является одной из самых значительных отраслей экономики в мире, а для некоторых развивающихся стран – основной экономической отраслью. Его доля в мировой торговле услугами составляет более 30 %. Учитывая постоянное увеличение количества путешествующих, туристический бизнес в Украине имеет значительный потенциал. В статье проанализировано развитие туристических перевозок железнодорожным транспортом в мире и Украине. Рассмотрен потенциал туристическо-рекреационных объектов Закарпатского региона на примере узкоколейных железнодорожных линий.

Ключевые слова: туризм, индустрия туризма, железнодорожный туризм, транспортные услуги

R. KOROVYOVA

POTENTIAL OF DEVELOPMENT OF RAILWAY TOURISM IN UKRAINE

The tourism industry - a diversified industrial complex, dealing with the reproduction of the conditions for travel and leisure. Tourism is one of the most important industries in the world, and for some developing countries - the main economic sectors. Its share of world trade in services is more than 30%. Given the constant increase in the number of traveling tourism business in Ukraine has significant potential. The article analyzes the development of the railway tourist traffic in the world and in Ukraine. The potential of tourism and recreational facilities of the Transcarpathian region on an example of narrow-gauge railway lines is described.

Keywords: tourism, the tourism industry, railway tourism, transport services